

BOŽSKÁ KOMÉDIA OSLOVUJE SVOJOU KOMPLEXNOSŤOU

MGR. MARTINA GROCHÁLOVÁ, PHD.

The text presents the publication of Dante Alighieri's work "Divine Comedy" in one volume published by the Publishing House St. Adalbert Association. The book has received an award in the competition Najkrajšie knihy Slovenska 2019 (The Most Beautiful Books of Slovakia 2019) as well Red Dot Award 2020, the prestige design award. The author focuses on the visual and (typo)graphical representation, as well as the technical processing of the publication. The article brings the views of the publisher, illustrator, graphic designer and member of the expert jury.

Keywords: book, dante, divine, comedy, graphic, illustration, competition

 mgrochalova@ssv.sk
 Spolok svätého Vojtecha,
Trnava
 www.ssv.sk

Danteho *Božská komédia* patrí medzi vrcholné diela svetovej literatúry. V roku 2019 vyšla v slovenčine vo vydavateľstve Spolok svätého Vojtecha prvý raz kompletná v jednom zväzku a za svoje celkové stvárnenie získala Cenu Ministerstva kultúry Slovenskej republiky v súťaži *Najkrajšie knihy Slovenska 2019*, ako aj prestížne ocenenie *Red Dot Award 2020*, označované za dizajnového Oscara.

Božskú komédiu v brilantnom preklade renomovaných romanistov Jozefa Felixu a jeho žiaka Viliama Turčányho vydal Spolok svätého Vojtecha v Trnave v edícii *Krásne slovo*. V nej toto najstaršie katolícke vydavateľstvo, ktoré si v roku 2020 pripomína 150. výročie svojho vzniku, vydáva od roku 2014 nové vydania alebo reedície diel svetovej literatúry. „Nadväzujeme tak na tradíciu nášho vydavateľstva, ktoré predovšetkým v tridsiatych a štyridsiatych rokoch minulého storočia siahlo nielen po výsostne náboženských dielach, ale aj po kvalitnej beletrii zahraničných autorov,“ vysvetľuje riaditeľ vydavateľstva Ivan Šulík. „Chceli sme sa k tejto myšlienke vrátiť, a keďže kniha nie je iba textom, ale aj umeleckým artefaktom, stavili sme na kvalitu a rozhodli sme sa pozvať do tvorby týchto publikácií renomovaných autorov.“

V spomínanej edícii tak v rozličnom, no vždy v originálnom výtvarnom a grafickom stvárnení vyšli diela anglického spisovateľa Gilberta K. Chestertona *Ohromné maličkosti*, *Ortodoxia* a *Svätý František z Assisi*, dielo *Snúbenci* talianskeho autora Alessandra Manzoniho, *Citadela* francúzskeho spisovateľa Antoine de Saint-Exupéryho, tragédia *Faust* nemeckého básnika Johanna W. Goetheho a napokon *Božská komédia* Dante Alighieriho, ktorého považujú za otca talianskeho jazyka.

TVORBA AKO UVAŽOVANIE A ROZHODOVANIE

Diela *Faust* a *Božská komédia* získali rok po roku rovnakú cenu za celkové stvárnenie, a to vďaka súhre vynikajúceho ilustrátora Miroslava Cipára a špičkovej grafickej úprave a typografii trnavského štúdia vizuálnej komunikácie Pergamen. Keďže obidve publikácie vychádzajú z rovnakého konceptu, no predsa sa líšia, nemožno o nich hovoriť oddelene. „Obidve knihy majú rovnaký formát. Pri *Faustovi* sme hľadali veľký formát, na ktorom by vynikli ilustrácie, a zároveň by sa nestratil bohato štruktúrovaný text. Tento formát funguje aj pri *Božskej komédii*

Obálka knihy *Božská komédia*. Spolok sv. Vojtecha (2019)

s jednoduchšou stavbou textu, ale bohatším poznámkovým aparátom,“ hovorí grafický dizajnér a zakladateľ Pergamenu Juraj Demovič.

Výber formy bol kľúčový už pri *Faustovi*, ktorý vyšiel v roku 2018. „Rozhodovanie malo dlhé trvanie a vyvíjalo sa v procese tvorby. Každý text je iný, preto si vyžaduje špecifický prístup. *Faust* sa vyvíjal od monochrómnosti, *Božská komédia* sa mi už na začiatku javila čiernobiela. *Faust* je plno ilustrovaný, ale *Božskú komédiu* som od začiatku videl len v charakteristikách jednotlivých častí,“ opisuje spôsob svojho uvažovania akademický maliar Miroslav Cipár. Dlhé štúdiá a ešte dlhšie premýšľanie zachytené v mnohých štúdiách a skiciach je vždy neodmysliteľným základom jeho tvorivého procesu, v ktorom samotné ilustrácie vznikajú alla prima.

V *Božskej komédii* je pozoruhodná dramaturgia umiestnenia čiernobielych ilustrácií, ktoré charakterizuje typická cipárovská čiara. Veľkoryso sú zaradené hlavne na začiatku a na konci knihy, potom už otvárajú iba jednotlivé časti – *Peklo*, *Očisťec* a *Raj*.

Vzácnym prínosom sú štyri schémy celkového diela i jednotlivých častí, ktoré umelec nakreslil rovnakým štýlom ako ostatné ilustrácie, slúžia však predovšetkým na lepšie pochopenie diela.

ILUSTRÁTOR VERZUS GRAFIK

Jednoduchosť, prehľadnosť a čitateľnosť sú hlavnými atribútmi typografie tak vo *Faustovi*, ako aj v *Božskej komédii*. „Nechceli sme, aby to bola typografická exhibícia, ktorá pôjde proti textu a ilustráciám.

Použili sme iba jedno písmo a štruktúru sme tvorili jeho možnosťami, ako sú *italica* či *kapitálky*. Tiež sme si pomohli jednou doplnkovou farbou, ktorá uľahčuje orientáciu vo veršoch a v poznámkach. Samotný titul a názvy častí *Božskej komédie* nakreslil Miroslav Cipár. Tak sa prepojili ilustrácie s typografiou,“ sumarijuje Juraj Demovič.

Z pohľadu grafického dizajnu vyniká dielo podľa Juraja Demoviča ilustráciami, ktoré tvoria imponujúci vstup do knihy a jej častí, a grafickou úpravou „s príjemnými proporciami a jednoduchou typografiou, ktorá nebráni čitateľovi vychutnať si text“.

Ako tvrdí Miroslav Cipár, štúdio Pergamen je známe svojou dôslednosťou a na jeho prácu sa možno spoľahnúť, hoci vo všetkom sa jeho vnímanie s návrhom grafických dizajnérov nezhoduje. „Moja predstava *Fausta* bola viac robustná, no zmieril som sa s navrhnutým riešením. Pri *Božskej komédii* som už mal presnejšie požiadavky a stretli sme sa pri uspokojivom kompromise,“ hovorí výtvarník.

VÝROBA AKO VÝZVA

Okrem kvalitného výtvarného a grafického návrhu zohráva pri tvorbe knihy dôležitú úlohu jej technické spracovanie, s ktorým súvisí tak výber technológií, ako aj jednotlivých komponentov knihy. Pri *Božskej komédii* tvorcovia nezabudli ani na jediný detail. Do čiernobielej publikácie sa rozhodli vložiť zlatý kapitálik a dve lacetky – červenú a sivú. Mimoriadne pôsobivý je prebal, a to nielen s celostranovou ilustráciou na prednej i zadnej strane a s anotáciami o autoroch na záložkách, ale aj so zväčšeným detailom ilustrácie na vnútornej strane prebalu, ktorý sa

Božská komédia – prezentácia

Riaditeľ Spolku svätého Vojtecha Ivan Šulík na prezentácii

Štefan Bučko pri recitácii *Božskej komédie*

môže použiť samostatne ako obraz, čo dáva knihe ďalší umelecký rozmer. Dosky knihy sú potiahnuté pieskovohnedým plátnom, na ktorom boli použité dva typy razby – sleporazba vpredu a razba striebornou fóliou na chrbte. Aby čiernobiele stvárnenie nestratilo na svojej dynamickosti, rozhodli sa dizajnéri pre decentné sivohnedé predsádky, ktoré príjemne ladia s plátnom.

„Velkou výzvou bola pre nás tlač a spracovanie vyše 800-stranovej publikácie s rozmerom 200 × 283 milimetrov. Použitý bol papier Munken polar rough s volumenom 1,4, chrbát dosiahol hrúbku 70 milimetrov,“ predstavuje špecifikáciu knihy a použité materiály Jiří Matuszek z oddelenia obchodu tlačiarne Finidr v Českom Těšíne, ktorej vydavateľstvo zverilo produkciu cennej knihy. „Tlačili sme ofsetom na osemfarebnom tlačovom stroji Heidelberg XL-106-8-P, ktorý je najmodernejší v kategórii B1. Výroba celej knihy bola skutočným zážitkom počnúc tlačou,

sleporazbou dosiek či ručným lepením dvoch šesťmilimetrových lacetiek.“

Podľa Jiřího Matuszka bola najnáročnejšia razba. „V priebehu výroby bolo potrebné upravovať dáta, pretože na pôvodnej veľkej ploche nebolo možné urobiť kvalitnú sleporazbu,“ vysvetľuje a dodáva, že konečný výsledok sleporazby – portrét Danteho – presiahol aj očakávania samotných tlačiarov.

VYVÁŽENOSŤ A KOMPLEXNOSŤ

Práve komplexnosť knihy ako celku bola kritériom odbornej poroty súťaže *Najkrajšie knihy Slovenska 2019*, ktorej predsedal výtvarník a grafik Karol Felix. „V prípade vydania *Danteho Božskej komédie* z vydavateľstva Spolok svätého Vojtecha bola táto požiadavka skutočne naplnená. Od výberu ilustrátora, grafickej úpravy, zvoleného papiera a fontu až po knižárske spracovanie,“ hovorí Karol Felix. Rozhodovanie poroty bolo napriek tomu zložité, pretože do posledného výberového kola sa dostali podľa jeho slov naozaj pekné knihy. „*Božská komédia* dostala cenu práve pre vyváženosť všetkých komponentov architektúry knihy.“

To, že ide o skutočný umelecký skvost, potvrdzuje aj Jiří Matuszek, ktorého rukami prejdú denne desiatky kníh. „Našu tlačiareň opúšťajú ročne tisíce nových titulov, no trúfam si povedať, že bude opäť chvíľu trvať, kým sa u nás vyrobí podobne krásna knižka.“

Tvorba knihy sa neuspokojí iba s kategóriami kvality a profesionality, každý tvorca do nej vkladá kus seba. Prekladateľ Viliam Turčány obetoval prekladu a komentovaniu *Božskej komédie* tri desaťročia a zaiste nesklamal nádej, ktorú do neho na začiatku vložil jeho pedagóg a spoluprekladateľ Jozef Felix. Miroslav Cipár si zasa cení dôveru, ktorú mu prejavil Spolok svätého Vojtecha. „Ilustrovať takú knihu je snom každého výtvarníka. Zároveň padla na mňa tieseň zodpovednosti, obava, či to nie je nad moje sily, či to zvládnem. Bola to veľká chvíľa, veľká úloha, veľké tvorivé vzrušenie,“ prezrádza úspešný a oceňovaný 85-ročný výtvarník, ktorý bol v minulosti sám viackrát členom poroty v súťaži *Najkrajšie knihy Slovenska*, ale aj v podobných súťažiach v zahraničí. *Božská komédia* je pre neho viac ako kniha, pretože je „podnetná nielen literárne. Je filozofickým postojom.“

Božská komédia – autogramiáda

POCTA VÝTVARNÍKOVI

To, že ilustrátor naplnil, ba i presiahol tak očakávania vydavateľa, ako aj čitateľskej či odbornej verejnosti, potvrdzuje o generáciu mladší výtvarník Karol Felix: „Cením si, samozrejme, vynikajúce ilustrácie Miroslava Cipára. Jeho tvorbu si veľmi vážim a jeho ilustrácie ma oslovili už v detstve. Rovnako mám rád vždy výbornú prácu grafického štúdia Pergamen. Kniha ma inšpirovala práve komplexnosťou všetkých zložiek. To je to, o čo sa snažíme všetci, ktorí sa venujeme knižnej tvorbe.“

Získané ocenenie je pre tvorcov výzvou, nechcú však zaspáť na vavrínoch. „Faust i Božská komédia získali cenu za celkové spracovanie v súťaži Najkrajšie knihy Slovenska, takže by sme mali byť spokojní. No u nás v Pergamene vždy hľadáme skôr chyby a nedostatky. Potom vieme, čo sa dá v budúcnosti vylepšiť.“

Riaditeľ Spolku svätého Vojtecha Ivan Šulík zdôrazňuje, že vydavateľstvo netvorí knihy preto, aby zbieralo ocenenia, vníma aj kritické hlasy na margo vydania Fausta či Božskej komédie. Cieľ vydavateľstva je však jednoznačný – aj naďalej vydávať knihy, ktoré budú hodnotné svojím obsahom a krásne spracovaním.

Foto Erika Litváková

* ZAUJÍMAVOSŤ:

V zbierkovom fonde Literárneho múzea SNK sa nachádza 1 342 ilustrácií Miroslava Cipára, ktoré vytvoril k 32 knižným titulom. Medzi zbierkami sú aj vzácne nepublikované varianty knihy Vyletela guľa z dela (Ľubomír Feldek) z roku 1968.